

Matwiejuk, Kazimierz

Formacyjny wymiar liturgii

Warszawskie Studia Pastoralne 8, 137-145

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ks. Kazimierz Matwiejuk*

Formacyjny wymiar liturgii

W epoce postmodernistycznej, niejednokrotnie w świetle współcześnie stanowionego prawa, są upowszechniane poglądy i propagowane zachowania, które pomniejszają godność i wielkość człowieka. Są bowiem przesączone egoizmem, hedonizmem a nierzadko cynizmem. Ich obecność w codzienności wyzwała działania, by troską otoczyć każdego człowieka, broniąc jego podstawowych praw. Na tym fundamencie może być budowana cywilizacja życia i miłości. Formacja ludzi, zaangażowanych w kształtowanie świata wg Ewangelii Chrystusa, dokonuje się m.in. przez liturgię Kościoła.

Liturgiczna afirmacja godności człowieka

Liturgia wiąże się ze zbawieniem człowieka. On nie może sam siebie zbawić. Otrzymał pomoc z *zewnątrz*, od Boga. Stwórcy świata, po dramacie rajskim pierwszych rodziców, podejmował różne formy kontaktu z człowiekiem (Hbr 1, 1–2), ponieważ Jego wolą jest zbawienie wszystkich ludzi (por. 1 Tes 4, 3). Historia tych kontaktów jest historią zbawienia. Jej ukoronowaniem jest Jezus Chrystus. On w wymiarze uniwersalnym wypełnił Boży plan zbawienia ludzi. Uczynił to przez paschalne misterium swojej błogosławionej męki, śmierci, zmartwychwstania i chwalebnego wniebowstąpienia (KL 5). Tajemnicę paschalną Chrystusa celebruje Kościół w liturgii. Tak *dzisiaj* dokonuje się dzieło uświęcenia (KKK 1067).

---

* Ks. prof. dr hab. Kazimierz Matwiejuk, ur. 07 XI 1945 r., jest kapłanem diecezji siedleckiej. Święcenia prezbiteratu przyjął w 1968 r. Jest liturgistą, dr. hab. i prof. nadzwyczajnym na Wydziale Teologicznym UKSW, Instytut Teologiczny w Radomiu.

Tajemnica paschalna Chrystusa polega na Jego przejściu przez śmierć krzyżową do zmartwychwstania i życia. Misterium paschalne jest wydarzeniem jednorazowym. Ono rozpoczęło się wcieleniem Syna Bożego, które dokonało się za sprawą Ducha Świętego (J 1, 14). Przez wcielenie Chrystus stał się Kapłanem, który na Kalwarii złożył siebie Ojcu jako Ofiarę przebłagalną za grzechy świata. Ukrzyżowany Zbawiciel świata zmartwychwstał i wstąpił do nieba, gdzie w uwielbionym ciele zasiadł po prawicy Ojca, aby wstawiać się za odkupionymi (Hbr 9, 24). Swą zbawczą misję kontynuuje w Kościele w liturgii. Liturgia jest żywą obecnością i działalnością Jezusa Chrystusa. On w Kościele i przez Kościół, przez sakramentalne znaki i słowa, realizuje misję uświęcenia człowieka. Razem z uświęcanymi oddaje cześć Bogu Ojcu w mocy i miłości Ducha Świętego. Dlatego liturgia jest jednocześnie uświęceniem i kultem.

Liturgia jest nośnikiem życia Bożego. Dzięki łasce uświęcającej następuje sakramentalna identyfikacja chrześcijanina z Chrystusem. To przeobóstwienie człowieka dokonuje się w klimacie zbawczego dialogu.² Jego inicjatorem jest Bóg, pragnący uświęcić wszystkich ludzi. Partnerem zaś jest rozumny i wolny konkretny człowiek. W ten sposób Bóg potwierdza jego wielkość i godność.

Szczególnym miejscem dialogu zbawienia jest liturgia, którą stanowią sakramenty św., sakramentalia, Liturgia Godzin i celebracje roku liturgicznego. W tych świętych czynnościach najważniejsza jest rzeczywista, choć ukryta obecność paschalnego Kyriosa.³ Konstytucja o liturgii świętej (nr 7) tę obecność wyjaśnia następująco: *Chrystus jest obecny w ofierze Mszy świętej, czy to w osobie odprawiającego, gdyż Ten sam, który kiedyś ofiarował się na krzyżu, obecnie ofiaruje się przez posługę kapłanów, czy też zwłaszcza pod postaciami eucharystycznymi. Obecny jest mocą swoją w sakramentach tak, że gdy ktoś chrzci, sam Chrystus chrzci. Jest obecny w swoim słowie, albowiem, gdy w Kościele czyta się Pismo święte, wówczas On sam mówi. Jest obecny wreszcie, gdy Kościół modli się i śpiewa psalmy, gdyż On sam obiecał: *Gdzie dwaj albo trzej są zgromadzeni w imię**

---

² Por. A. C. Calivas, *Życie sakramentalne*, w: *Prawostawie. Światło wiary i źródło doświadczenia*, red. K. Leśniewski, J. Leśniewska, Lublin 1999, s. 175.

³ Jan Paweł II, *List apostolski Vicesimus quintus annus (04.12.1988)*, n. 10.

moje, tam i ja jestem pośród nich (Mt 18, 20). Chrystus przez liturgię wprowadza człowieka w dynamikę tajemnicy swej Paschy i misterium Kościoła.

Formacyjny charakter funkcji liturgicznych

Formacyjny wymiar liturgii uwydatnia się najbardziej przez to, że członkowie zgromadzenia liturgicznego są formowani mocą misterium zbawienia, których, z woli Chrystusa, są współcelebransami. Podmiotem i Sprawcą celebracji liturgicznych jest Chrystus, jedyny i wieczny Kapłan Nowego Przymierza.⁴ Ale wcielony Syn Boży zechciał w swoje kapłaństwo włączyć wszystkich ochrzczonych. Niektórych z nich przez sakrament święceń uzdalnia, by działali w sakramentalnym utożsamieniu się z Nim. Dlatego biskup lub prezbiter mogą przewodniczyć świętym celebracjom, a w celebracji eucharystycznej dokonywać prawdziwego aktu ofiarnego.⁵ Inni uczestnicy tej celebracji nie składają ofiary tak jak przewodniczący, ale na mocy kapłaństwa powszechnego dołączają do ofiary Chrystusa swoje duchowe ofiary. Darem ofiarnym w celebracji eucharystycznej jest tylko Chrystus, który w sakramentalny sposób, *w swoim Ciele i w swojej Krwi wydaje się za nas*. On swoją ofiarą otwiera dziś drogę do nieba.⁶

Świeccy uczestnicy liturgii „współcelebrują” Eucharystię.⁷ Ich współdziałanie polega m.in. na wykonywaniu określonych funkcji liturgicznych. Mogą być lektorami, akolitami oraz nadzwyczajnymi szafarzami Komunii św. Mogą być ustanowieni w tych posługach na stałe.

⁴ Jan Paweł II, *List apostolski Tajemnica i kult Eucharystii* (24.02.1980), n. 8.

⁵ „In persona Christi” oznacza więcej niż tylko „w imieniu” czy tylko „w zastępstwie” Chrystusa, tamże.

⁶ Piąta Modlitwa eucharystyczna (A).

⁷ „Liturgię celebrować cała wspólnota, Ciało Chrystusa zjednoczone ze swoją Głową. Czynności liturgiczne nie są czynnościami prywatnymi, lecz kultem Kościoła, będącego »sakramentem jedności«, a Kościół to lud święty, zjednoczony i zorganizowany pod zwierzchnictwem biskupów. Dlatego czynności liturgiczne należą do całego Ciała Kościoła, uwidaczniają je i na nie oddziałują. Poszczególnych natomiast jego członków dotyczą w różny sposób, zależnie od stopnia święceń, urzędów i czynnego udziału” (KKK 1140).

Posługa lektora jest związana z proklamacją słowa Bożego w zgromadzeniu liturgicznym. To słowo jest podstawowym nośnikiem treści zbawczych i elementem zbawczego dialogu Boga z człowiekiem.⁸ Dlatego podczas wręczania lektorowi Pisma świętego, biskup mówi: *Przyjmij księgę Pisma świętego i wiernie przekazuj słowo Boże, aby coraz mocniej działało w sercach ludzkich.*⁹ Odtąd lektor może wykonywać w zgromadzeniu liturgicznym czytania poprzedzające Ewangelię. Czytając ze zrozumieniem z ambony teksty natchnione ułatwia zbawczy kontakt z Bogiem, ponieważ gdy się czyta Pismo święte, to wtedy Bóg przemawia do ludu (KL 7). W wyjątkowych wypadkach, gdy celebrans jest chory lub niewidomy, lektor może nawet czytać Ewangelię¹⁰, również opis męki Pańskiej w Niedzielę Palmową i w Wielki Piątek.¹¹

Akolita wspomaga diakona i służy kapłanowi. Podczas obrzędu ustanowienia akolity, biskup wręczając mu patenę z hostiami lub kielich z winem mówi: *Przyjmij naczynie z chlebem (lub: kielich z winem) do sprawowania Eucharystii i tak postępuj, abyś mógł godnie służyć Kościołowi przy stole Pańskim.*¹² Liturgiczna służba akolity polega na przyjmowaniu darów ludu i przyniesieniu na ołtarz chleba i wina (OWMR 187–190). On także pomaga przy udzielaniu wiernym Komunii św. Jeżeli jest ona udzielana pod obiema postaciami, akolita posługuje przy kielichu (OWMR 191, 284). Pomaga również w puryfikowaniu i porządkowaniu naczyń liturgicznych na zakończenie obrzędu komunijnego (OWMR 192). Ponadto akolita może dokonywać wystawienia Najświętszego Sakramentu do adoracji i Jego repozycji, ale bez błogosławieństwa eucharystycznego.¹³

Do posługi nadzwyczajnego szafarza Komunii św. mogą być dopuszczeni mężczyźni w wieku od 35 do 65 lat. Oni winni odznaczać się wysokim poziomem życia moralnego, zdrową pobożnością

⁸ Paweł VI, *Motu proprio „Ministeria quaedam”* (1972 r.), n. 7, http://www.opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/pawel_vi/motu/ministeria_quaedam.

⁹ *Posługi i święcenia*, Warszawa 1977, s. 5–7.

¹⁰ *Druga Instrukcja o należytych wykonywaniu Konstytucji o liturgii św. „Tres adhinc annos”*, <http://www.kkbids.episkopat.pl/dokumentypoviii/thres.htm>, nr 18.

¹¹ H. Sobeczko, *Zgromadzeni w imię Pana*, Opole 1999, s. 152.

¹² *Posługi i święcenia*, dz. cyt., s. 8–10.

¹³ *Ministeria quaedam*, nr 6.

i poważaniem wśród duchowieństwa i wiernych. Winni także znać podstawowe prawdy teologiczne i uczestniczyć w rekolekcjach formacyjnych. Nadzwyczajny szafarz, przy braku zwyczajnych szafarzy, pomaga w udzielaniu Komunii św. Do jego obowiązków należy także zanoszenie jej chorym.¹⁴

Wierni świeccy, jako ministranci, przez posługiwanie przy mszale, czy nosząc krzyż procesyjny lub świece i kadzielnicę, wreszcie przynosząc na ołtarz chleb, wino i wodę (OWMR 100), uczą się postawy służebnej. Swoje funkcje wykonują nie po to, by doświadczyć własnej satysfakcji, ale by budować z innymi wspólnotę eklezjalną. Funkcje ministranckie, za zgodą biskupa diecezjalnego, mogą pełnić również dziewczęta.¹⁵

Formacyjną funkcję wobec uczestników liturgii pełni służba muzyczna. Schola śpiewacza, chór, kantor, psalterzysta, organista czy dyrygent zespołów śpiewających wykonują prawdziwe funkcje liturgiczne (nr 29).¹⁶ Muzyka jest integralnym elementem liturgii. Jest włączona w sakramentalny proces uświęcenia człowieka i uwielbienia Boga. Również liturgiczna służba porządkowa, do której należą: komentator, ceremoniarz, kościelny (zakrystian) oraz dbający o porządek w świątyni czy zbierający ofiary w kościele (OWMR 105), jest środkiem formacji liturgicznej i ludzkiej. Komentator za pomocą objaśnień i krótkich pouczeń wprowadza w liturgię. Pomaga w lepszym jej zrozumieniu. Dobrze przygotowany komentarz uwzględni duchowe potrzeby uczestników liturgii (OWMR 105b).

Funkcja ceremoniarza ma także charakter służebny. Ceremoniarz bowiem troszczy się o należyłą organizację czynności sakralnych i wykonywanie ich przez służbę liturgiczną w sposób godny, w należyтым porządku i pobożnie (OWMR 106). On uzgadnia całą

---

¹⁴ Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, *Postanowienia odnośnie do nadzwyczajnego szafarza Komunii św.* (02.05.1990); 248 Konferencja Plenarna Episkopatu Polski, *Instrukcja odnośnie do nadzwyczajnego szafarza Komunii św.* (21–22.06.1991), Łódź 1991.

¹⁵ Por. H. Sobeczko, dz. cyt., s. 161.

¹⁶ Zob. Episkopat Polski, *Instrukcja o muzyce liturgicznej po Soborze Watykańskim II* (08.02.1979), w: *Dokumenty duszpastersko-liturgiczne Episkopatu Polski 1966–1998*, red. Cz. Krakowiak, L. Adamowicz, Lublin 1999, s. 235.

akcję liturgiczną z przewodniczącym celebracji i wszystkimi osobami, wykonującymi funkcje liturgiczne w zgromadzeniu. Kościelny również ma wpływ na służbę liturgiczną. Jego zdrowa i głęboka pobożność oraz obowiązkowość, to nie tylko gwarancja poprawności celebracji liturgicznych, ale przykład uczestnictwa dla innych.

Również zbieranie ofiar podczas celebracji Eucharystii jest funkcją liturgiczną. Zbieranie „na tacę” nie należy do przewodniczącego celebracji. Ta czynność dokonuje się w czasie obrzędu przygotowania darów ofiarnych, które do ołtarza przynoszą wierni. Wtedy właśnie zbiera się w kościele pieniądze oraz inne dary przeznaczone na potrzeby ubogich lub kościoła. Składa się je w odpowiednim miejscu, zawsze jednak obok stołu eucharystycznego (OWMR 73). Uczestnictwo wiernych w tym obrzędzie jest szkołą miłości bliźniego.¹⁷ Uczestnicy liturgii uczą się umiejętności dzielenia się z potrzebującymi tym, co sami posiadają. Funkcję liturgiczną spełniają również ci, którzy przyjmują wiernych, wskazują im właściwe miejsca w kościele i utrzymują porządek w czasie procesji (OWMR 105d). Wykonywanie funkcji liturgicznych jest realizacją kapłaństwa wiernych.

Liturgiczna droga ku pełni człowieczeństwa

Życie liturgiczne ludu Bożego koncentruje się wokół Ofiary eucharystycznej oraz innych sakramentów, które są żywymi źródłami zbawienia (por. KL 5–6). Struktura celebracyjna wszystkich czynności liturgicznych, zwłaszcza Mszy św., zawiera obrzędy wstępne, liturgia słowa, liturgię sakramentu, oraz obrzędy zakończenia. Obrzędowość liturgiczna ma wymiar parenetyczny. Stanowi formę katechezy mistagogicznej. Wierni podczas celebracji liturgicznych, rozumiejąc coraz lepiej obrzędy i modlitwy, uczestniczą bardziej świadomie i czynnie w tych świętych czynnościach. Przystają być obcymi i milczącymi widzami.

W celebracji eucharystycznej są oni kształtowani przez słowo Boże, aby rozpoznać Chrystusa przy łamaniu Chleba eucharystycznego i wejść w koinoniję ze zmartwychwstałym Kyriosiem przez Ko-

---

¹⁷ B. Nadolski, *Przygotowanie darów ofiarnych – wspólnota miłości*, RBL 19(1966), s. 182–193.

munie sakramentalną. Z Nim też składają Bogu Ojcu dziękczynienie i uczą się siebie składać Mu w ofierze. Przez zjednoczenie z Bogiem i z bliźnimi tworzą klimat, aby w końcu *Bóg był wszystkim we wszystkim* (KL 48).

Uczestnictwo w Eucharystii kształtuje u wiernych postawę eucharystyczną, zatem postawę wdzięczności wobec Boga, również postawę gotowości przyjęcia słowa Bożego, proklamowanego podczas liturgii, także postawę ofiary, wyrażającej się w umiejętności współofiarowania się z Chrystusem Ojcu oraz postawę służby, bezinteresownego otwarcia się na innych ludzi z miłością.¹⁸

Liturgia jest miejscem i pomocą do uczenia się prawości w myślach i postępowaniu. Już w mszalnym akcie pokutnym uczestnicy liturgii stają przed Bogiem w pokorze, by uznać swoją samoniewystarczalność i ograniczoność w korzystaniu z daru wolności oraz własną grzeszność.¹⁹ Uznając grzechy, szczerym aktem żalu otwierają się na przyjęcie daru Bożego przebaczenia.²⁰

Pełny człowiek jest rozmiłowany w prawdzie. Każda czynność liturgiczna jest związana ze słowem Bożym. A czytania biblijne i wyjaśnianie słowa Bożego w homilii prowadzą do pełniejszego poznania Chrystusa, Prawdy, również do lepszego poznania siebie. Słuchanie Prawdy prowadzi do życia w prawdzie i dawania świadectwa prawdzie. Liturgia słowa podczas celebracji Eucharystii ma formę zbawczego dialogu Boga z człowiekiem. Słowo Boże ten dialog rozpoczyna. On ma się dopełnić odpowiedzią wiary słuchacza słów natchnionych. Na słowo Boże trzeba się otworzyć przez pokorę i wysiłek słuchania. Przyjęcie słowa dokonuje się aktem wiary, a nie tylko intelektualną jej akceptacją.

Liturgia uczy szacunku dla innych. Pobudza wiernych, aby ci, którzy przyjmują te same sakramenty, a zwłaszcza posilają się Eucharystią, żyli w braterskiej jedności ze wszystkimi (por. KL 10). Li-

¹⁸ J. Lewandowski, *Eucharystia dar i ofiara*, Ząbki 2005. R. Cantalamessa, *Eucharystia nasze uświęcenie*, t. A. J. Zębik, Warszawa 2005, s. 291–293; s. 106–108.

¹⁹ S. Sosnowski, *Walor aktu pokuty we Mszy świętej jako aktu odpuszczenia grzechów*, w: *Liturgia domus carissima*, red. A. Durak, Warszawa 1998, s. 107–125.

²⁰ K. Matwiejuk, *Struktura i treści teologiczne mszalnych obrzędów wstępnych*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” 4(1997), s. 132–141.

turgia uczy przewyżczania indywidualizmu i subiektywizmu i dostrzegania innych oraz akceptowania ich w Chrystusie, nawet wtedy, gdy to jest trudne. Zamykanie się na innych uniemożliwia doświadczenie zbawczego działania Boga.

Liturgiczna szkoła miłości bliźniego, jaką jest obrzęd przygotowania darów ofiarnych, uczy przekraczania granic własnej interesowności i stawania się bezinteresownym darem dla innych, zwłaszcza dla ludzi trudnych do zaakceptowania (KDK 24).²¹ Przeżywając Eucharystię jako ofiarę Chrystusa, człowiek uczy się ofiarnej miłości, która jest zabezpieczeniem przed znieczulicą i konsumpcjonizmem.²²

Zakończenie

Liturgia jest dziełem Trójjedynego Boga. W niej dokonuje się anamneza zbawczych ingerencji Boga wobec człowieka i świata, które swój szczyt osiągnęły w śmierci i zmartwychwstaniu Wcielonego Słowa. Liturgia jest też miejscem i sposobem wtajemniczania ludzi w dzieło zbawienia. Inicjacja chrześcijańska, dokonująca się przez sakramenty chrztu, bierzmowania i Eucharystii, jest wyrazem dobroci Boga, który pragnie obdarzyć każdego człowieka swoim życiem. Tak człowiek staje się uczestnikiem Boskiej natury, a godność dziecka Bożego nie jest tylko tytułem, ale fundamentem nowej egzystencji człowieka. Jest też najpełniejszym potwierdzeniem jego wielkości i godności.

---

²¹ „Zechciejmy więc naszym braciom i siostram w razie potrzeby nie żałować własnej krwi. Niech powstaną w Polsce nowe, liczne banki krwi, która ratować będzie życie ciężko chorym ludziom. Podobnie będziemy mogli, przez wyrażenie ostatniej woli zadecydować, by po naszej śmierci, wewnętrzne organy ciała naszego mogły ratować życie, jako implanty w operacjach przeszczepowych. W ten sposób wielki dar życia, jaki człowiek otrzymuje od Boga, będzie przedłużany mocą braterskiej, solidarnej miłości. [...]. Każde przetoczenie krwi do żył drugiego człowieka, czy przeszczep wewnętrznego organu ciała, niech będzie znakiem nadprzyrodzonego »krwiobiegu« miłości, ożywiającej Mistyczne Ciało Chrystusa”, Episkopat Polski, *List zapraszający na 46 Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny we Wrocławiu (6.03.1997)*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” 5(1997), s. 164.

²² Episkopat Polski, *List pasterski na niedzielę Świętej Rodziny, Eucharystia – sakramentem pełni życia w rodzinie (19.11.1986)*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” 11–12(1986), s. 358.

Zusammenfassung

Die Liturgie ist das Werk Gottes. Da geschieht es die Anamnese der heilbezogenen Eingriffen Gottes gegenüber dem Mensch und der Welt, die ihren Höhepunkt in dem Tod und der Auferstehung des fleischgewordenen Wortes erreichte. Die Liturgie ist auch ein Ort und gleichzeitig eine Art und Weise der Einweihung der Menschen in das Erlösungswerk. Die christliche Initiation, die in den Sakramenten der Taufe, Konfirmation und der Eucharistie stattfindet, ist ein Ausdruck der Güte Gottes, der jedem Menschen sein Leben schenken will. Auf diesem Weg nimmt ein Mensch an der göttlichen Natur teil und die Würde des Kindes von Gott ist nicht nur ein Titel, sondern ein neues Fundament der menschlichen Existenz. Es ist auch die innerliche Bestätigung seiner Größe i Würde.

tt. Bogusław Spurgjasz